Analyysi

Analyysi: Mukaan ottava talouskasvu Suomessa

Suomen talous | 05.12.2016 | Lauri Kajanoja

KIRJOITTAJA

Lauri Kajanoja

Tuloerot ovat viime vuosikymmeninä jyrkentyneet kehittyneissä talouksissa ja Suomessa. Tämä artikkeli käsittelee tuloerojen muutoksia, niiden taustatekijöitä sekä sitä, ketkä ovat menettäneet talouksien rakenteiden muuttuessa. Lisäksi tarkastellaan, millainen talouspolitiikkaa tukee talouskasvua, johon ei liity eriarvoisuuden lisääntymistä.

Johdanto

Uhkaavatko kansalliseen käpertymiseen johtavat trendit vahvistua poliittisessa päätöksenteossa, ja vaikuttaako tähän viimeaikainen talouskehitys? Nämä kysymykset koskevat kehittyneitä talouksia laajasti ja niiden joukossa myös Suomea. Kansainvälisessä keskustelussa on korostettu tuloerojen kasvua sekä keskituloisten vaimeaa työllisyys- ja tulokehitystä. Ei voi sulkea pois mahdollisuutta, että tällaiset trendit lisäävät yhteiskunnallista hajaannusta ja heikentävät tasapainoisen talouskasvun edellytyksiä – vaikeuttaen samalla rahapolitiikan tavoitteiden saavuttamista.[1]

Globalisaatio ja teknologinen kehitys ovat luoneet valtavasti taloudellista hyvinvointia, ja samalla ne ovat johtaneet tuntuviin muutoksiin talouksien rakenteissa viime vuosikymmeninä. Muutokset ovat kohdelleet eri väestöryhmiä eri tavoin. Kun lisäksi talouskasvu on kehittyneissä talouksissa ollut vuodesta 2008 lähtien keskimäärin heikkoa, on monien kotitalouksien absoluuttinen tulokehitys ollut vaimeaa. Samaan aikaan työllisyystilanne on ollut huono useissa kehittyneessä talouksissa – myös Suomessa.

On mahdollista, että talouden toteutunut kehitys ja näkymien epävarmuus kasvattavat sellaisten politiikkaratkaisujen kannatusta, jotka johtavat taloudellisesti hyödyllisen kansainvälisen kanssakäymisen vähenemiseen. Kun se vuorostaan heikentää talouskasvun edellytyksiä, voi pahimmillaan syntyä itseään ruokkiva huono kierre.

Tuloerot ovat viime vuosikymmeninä kasvaneet useimmissa kehittyneissä talouksissa. Tämän taustalla voidaan nähdä useita erilaisia tekijöitä: teknologinen kehitys, globalisaatio sekä verotukseen ja tulonsiirtojärjestelmiin tehdyt muutokset.

Mikä on tuloerojen levenemisen vaikutus talouskasvuun? Yhteys on monisyinen, ja sitä koskeva empiirinen tutkimusnäyttö on osin ristiriitaista. On selvää, että ilman tuloeroja yksilöiltä puuttuvat taloudelliset kannustimet hyvinvointia kasvattavaan työhön ja yritystoimintaan. Toisaalta viimeaikaisessa keskustelussa ovat aiempaa enemmän saaneet tilaa arviot, joiden mukaan tuloerojen lisääntyminen voi heikentää talouskasvun edellytyksiä pitkällä aikavälillä.[2] Näin saattaa käydä etenkin, jos pienituloisimpien asema heikkenee huonontaen mm. tällaisten kotitalouksien lasten mahdollisuuksia hankkia koulutusta.[3]

Kotitalouksien välinen tuloepätasa-arvo, jota voidaan mitata esim. Gini-kertoimella, ei kerro kaikkea eriarvoisuuden kehityksestä yhteiskunnassa. On syytä ottaa vakavasti huoli, joka liittyy taloudellisen aseman kehityksen tuntuviin eroihin väestöryhmien välillä, vaikka ne eivät näkyisi Gini-kertoimissa. Näin on etenkin, jos niihin liittyy laajamittaisesti yksilöiden taloudellisen aseman heikkeneminen ja näköalattomuuden lisääntyminen.

Tässä artikkelissa tarkastellaan tuloepätasa-arvon muutoksia sekä sitä, ketkä ovat jääneet jälkeen taloudellisen hyvinvoinnin kasvussa. Lisäksi käydään läpi näiden trendien taustalla vaikuttaneita tekijöitä.

Kehittyneiden talouksien yleisen tilanteen lisäksi artikkelissa käsitellään kehitystä kotimaassa. Suomessa tuloerot ovat kansainvälisessä vertailussa vähäiset. 1980-luvun jälkeen ne kuitenkin ovat kasvaneet. Viime vuosikymmeninä monet muissa maissa koetut trendit ovat koskettaneet Suomeakin. Lisäksi eri väestöryhmien taloudelliseen asemaan ovat vaikuttaneet eräät erityisesti Suomea kohdanneet häiriöt kuten kehitys metsä- ja elektroniikkateollisuudessa.

Lopuksi käydään läpi, millainen talouspolitiikka parhaiten huomioi tuloerojen kasvun ja joidenkin väestöryhmien suhteellisen aseman heikkenemisen. Kansainvälisessä keskustelussa on esitetty erilaisia näkemyksiä näistä politiikkatoimista.

Taloustieteen pohjalta voidaan arvioida toimenpiteiden eri väestöryhmiin kohdistuvia vaikutuksia. Voidaan myös arvioida toimenpiteiden vaikutuksia talouskasvun edellytyksiin. Politiikkaratkaisuista päättäminen edellyttää kuitenkin lisäksi väistämättä sellaisia arvovalintoja, joihin taloustiede ei tarjoa ohjenuoraa.

Tässä artikkelissa kysytään, millainen talouspolitiikka tukee edellytyksiä sellaiselle kestävälle talouskasvulle, johon ei liity jyrkän taloudellisen eriarvoisuuden ja näköalattomuuden lisääntymistä. Suomen tapauksessa tällainen politiikka ottaa huomioon erityispiirteet maamme talouden rakenteissa ja viime vuosien kehityksessä.

Tuloerot kasvaneet ja talouksien rakenteet muuttuneet

Tuloerot kasvaneet kehittyneissä talouksissa 1980-luvun jälkeen

Kotitalouksien väliset tuloerot ovat kasvaneet useimmissa kehittyneissä talouksissa 1980-luvun puolivälin jälkeen. Tuloerojen kasvu on tapahtunut kehittyneiden talouksien sisällä, kun samanaikaisesti globaali tulonjako on etenkin Kiinan talouskasvun myötä tasoittunut. Viime vuosikymmenten kehitys on merkinnyt käännettä kehittyneiden talouksien tuloerojen trendissä, sillä tuloerot pääsääntöisesti supistuivat sodan jälkeisinä vuosikymmeninä aina 1970-luvulle asti.

Kehittyneiden talouksien välillä on tuntuvia eroja tulojen jakautumisen tasaisuudessa. Tuloerot ovat Gini-kertoimella mitattuina kaikissa Pohjoismaissa verraten pieniä.[4] Huomattavimmat tuloerot löytyvät Yhdysvalloista, Isosta-Britanniasta, muista anglosaksisissa maista, Etelä-Euroopasta ja Japanista.[5]

Gini-kertoimen muutoksella mitattuina tuloerot ovat 1980-luvun puolivälin jälkeen kasvaneet eniten Yhdysvalloissa, Ruotsissa ja Suomessa. Kaikissa kehittyneissä talouksissa tuloerot eivät ole oleellisesti kasvaneet. Ranskassa, Alankomaissa ja Belgiassa ne ovat nyt jotakuinkin samalla tasolla kuin 1980-luvun puolivälissä. Suomessa ja Ruotsissa tuloerot ovat kasvamisensa jälkeenkin kansainvälisessä vertailussa melko pienet.

Tavallisimmin tuloeroja mitataan kotitalouksien käytettävissä olevien rahatulojen perusteella. Ne voidaan jakaa kahteen elementtiin. Niihin luetaan 1) tuotannontekijätulot eli markkinatulot. Tuotannontekijätuloihin kuuluvat työ- ja omaisuustulot, joista ei ole vähennetty välittömiä veroja kuten ansiotuloveroja ja joihin ei ole lisätty tulonsiirtoja kuten työttömyyskorvauksia tai eläkkeitä. Tuotannontekijätulojen lisäksi käytettävissä oleviin tuloihin vaikuttavat 2) tulonsiirrot ja välittömät verot.

Jos verokantoja ja tulonsiirtojärjestelmiä ei muuteta, niiden olemassaolo tyypillisesti vaimentaa tuloerojen kasvua, jos erot tuotannontekijätuloissa kasvavat. Tämä johtuu verotuksen progressiivisuudesta sekä tulonsiirtojen tuloja tasaavasta roolista.

Kansainvälisen finanssikriisin alkamisen jälkeen kotitalouksien tulokehitys on kehittyneissä talouksissa ollut aiempaa vaimeampaa, ja joidenkin väestöryhmien taloudellinen tilanne on vaikeutunut merkittävästi. Tuloerot eivät kuitenkaan vuosien 2007 ja 2014 välillä Gini-kertoimella mitattuina kasvaneet OECD-maissa keskimäärin, kun tarkastellaan kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Tuotannontekijätulojen jakautuminen muuttui epätasaisemmaksi, mutta verotus ja tulonsiirrot tasoittivat nämä vaikutukset käytettävissä oleviin tuloihin.[6]

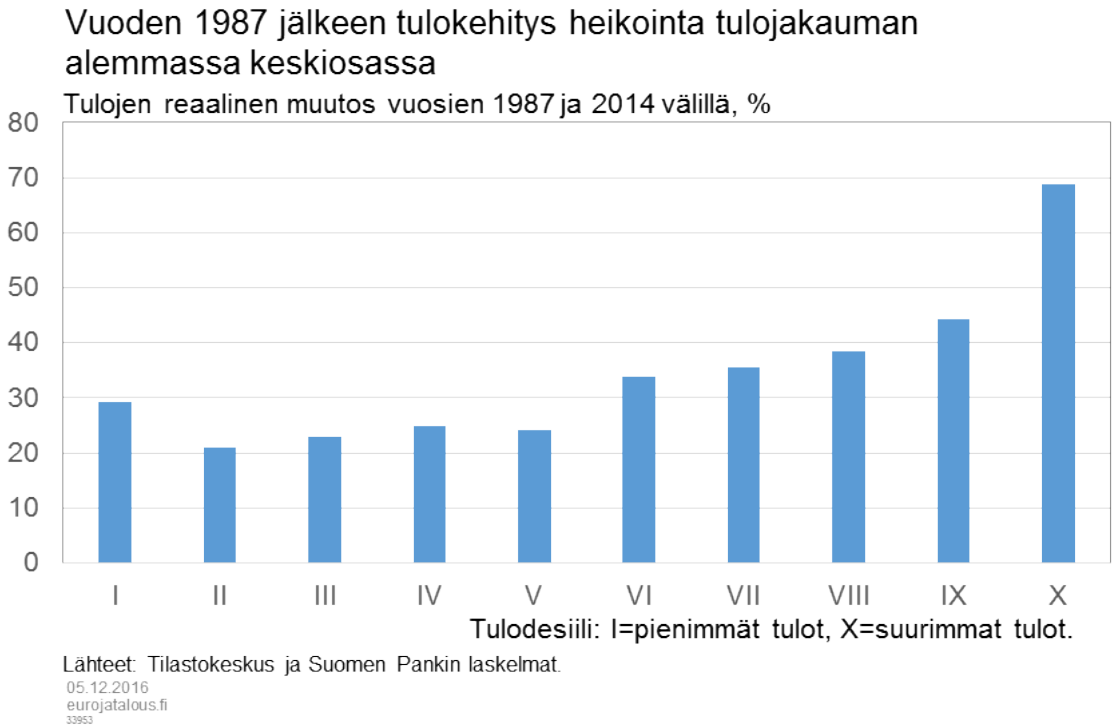
Tuloerojen kasvuun kehittyneissä talouksissa viime vuosikymmeninä on vaikuttanut sekä palkkahajonnan kasvu että kotitalouksien muiden tulojen kehitys. Palkkojen kansantulo-osuus on pienentynyt, ja kotitalouksien omaisuustulot ovat kasvaneet.[7]

Pitkälti samansuuntaiset trendit ovat vallinneet myös Suomessa. Palkkahajonta on Suomessa lisääntynyt 1980-luvun jälkeen, joskin lisäys on kansainvälisessä vertailussa ollut melko vähäinen.[8] Työn kansantulo-osuuden trendi oli pitkään laskeva. Vuoden 2008 jälkeen osuus on noussut takaisin 25–35 vuoden takaisille tasoilleen, mutta talouden nykyisen heikkouden aikanaan hellittäessä se saattaa taas laskea. Omaisuustulojen osuus kotitalouksien tuloista on kasvanut. Vuoden 2008 jälkeen se ei ole oleellisesti pienentynyt huolimatta työn kansantulo-osuuden kasvusta.[9]

Suomessa tuloerot kasvoivat 1990-luvun jälkipuoliskolla

Suomessa kotitalouksien väliset tuloerot ovat kasvaneet 1980-luvun puolivälin jälkeen. Muutos tapahtui suurimmaksi osaksi 1990-luvun jälkipuoliskolla, kun sitä tarkastellaan kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista lasketulla Gini-kertoimella (kuvio 1).

Kuvio 1.

Tuloerojen kasvuun on vaikuttanut sekä tuotannontekijätulojen että tulojen uudelleenjaon kehitys. Tuotannontekijätulojen suhteen tuloerot kasvoivat nopeasti 1990-luvun alun laman aikana, kun työttömyys ja konkurssit lisääntyivät. Vaikka laman jälkeen työttömyys vähitellen helpotti, erot tuotannontekijätuloissa eivät tasoittuneet. Tähän vaikutti osaltaan suurituloisille koituneiden omaisuustulojen kasvu.[10] Samaan suuntaan on vaikuttanut myös palkkahajonnan lisääntyminen. Elektroniikkateollisuuden menestys kasvatti monien suurituloisten kotitalouksien tuloja.

Tulonsiirtojen kasvu 1990-luvun alun laman aikana esti tuolloin erojen kasvun käytettävissä olevissa tuloissa. Laman jälkeen tuloerot alkoivat kuitenkin kasvaa. Tähän vaikuttivat tulonsiirtojen pieneneminen laman hellittäessä, perusturvaetuuksiin tehdyt säästöt sekä verouudistus, jossa pääoma- ja ansiotulojen verotus eriytettiin.[11] Sitä vastoin 2010-luvulla muutokset verotukseen ja tulonsiirtoihin ovat osaltaan hieman kaventaneet tuloeroja

Suomessa.[12]

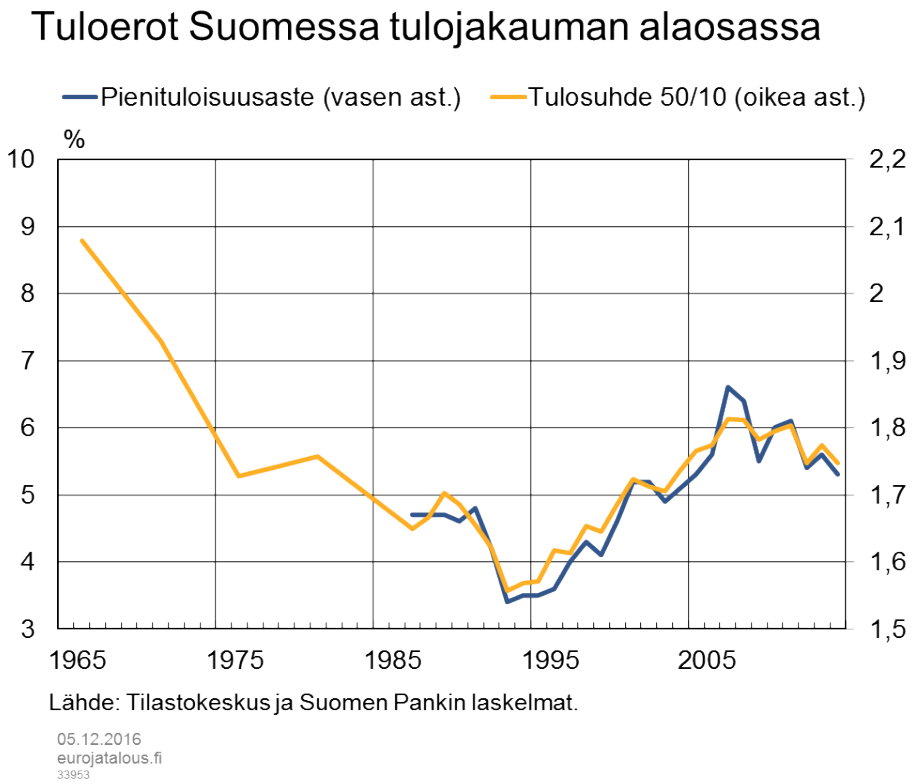
Viime vuosikymmeninä käytettävissä olevat tulot ovat kasvaneet eniten suurituloisimpien kotitalouksien ryhmässä. Kun tulokehitys jaetaan tulodesiileihin eli -kymmenyksiin, kymmenennen desiilin tulot ovat kasvaneet vuoden 1987 reaalisesti vajaat 70 %, kun tulojakauman alaosassa kasvu on vastaavasti ollut 20–30 % (kuvio 2).

Pienituloisimpien tulokehitys suhteessa muihin tuloluokkiin on ollut vuoden 1987 jälkeen vaimeaa muulloin paitsi silloin, kun talouskasvu on ollut hyvin heikkoa eli 1990-luvun alun lamassa sekä vuoden 2008 jälkeen (kuvio 3). Tulojakauman alemmassa keskiosassa eli tulodesiileissä II-V kehitys on muihin tuloluokkiin verrattuna ollut viimeksi hyvää 1980-luvun lopulla. Suurituloisimmassa tulodesiilissä tulojen suhteellinen kehitys on ollut heikkoa vain vuoden 2008 jälkeisellä ajanjaksolla.

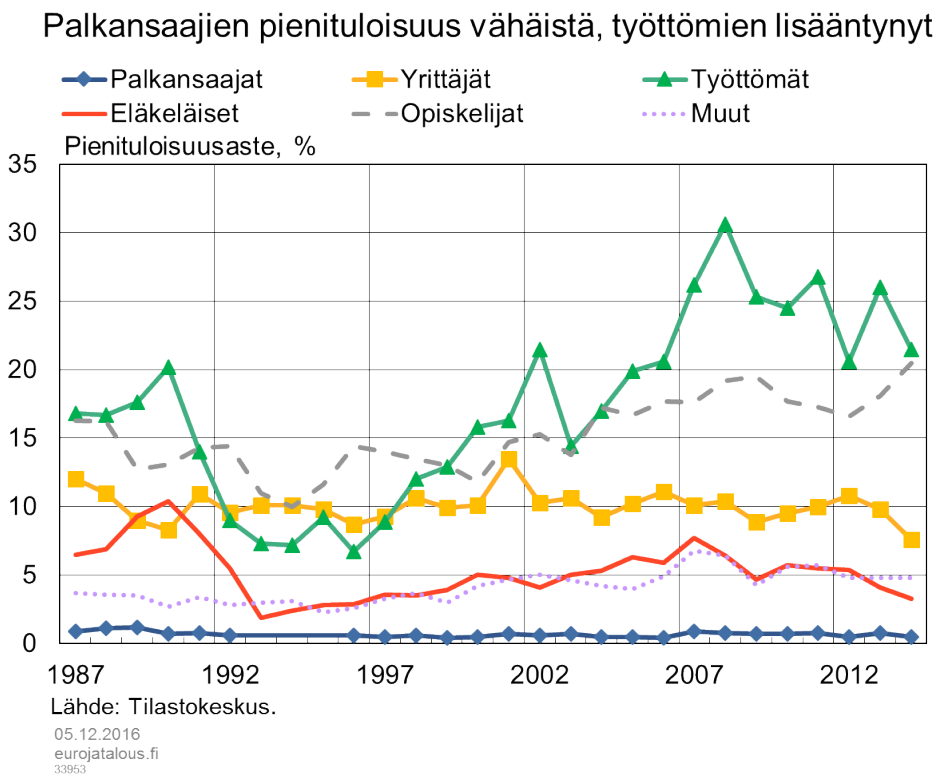
Tuloerojen lisäksi Suomessa ovat kasvaneet varallisuuserot, kun varallisuutta mitataan nettovarallisuudella, johon sisältyy myös asuntovarallisuus. Varallisuuserot kasvoivat 1990-luvulla, ja toisin kuin tuloerot ne ovat jatkaneet kasvuaan 2000-luvulla.[13] Asuntojen hintojen nousulla on ollut merkittävä rooli varallisuuserojen kasvussa. Varallisuuserot ovat kasvaneet myös monessa muussa kehittyneessä taloudessa.[14]

Kun tarkastellaan tuloeroja maan eri osien välillä, havaitaan, että 2000-luvun aikana maakuntien väliset tuloerot ovat pienentyneet. Maakuntien väliset erot henkeä kohti lasketussa bruttokansantuotteessa ovat nekin hieman pienentyneet. Alueelliset tuloerot eivät Suomessa näytä olevan poikkeuksellisen suuret muihin EU-maihin verrattuna. Maakuntien väliset tuloerot selittävät vain hyvin pienen osan kotitalouksien välisistä tuloeroista koko maan tasolla. Maakuntien väliset erot kotitalouksien tuloissa ovat huomattavasti pienemmät kuin henkeä kohti lasketussa bruttokansantuotteessa. Osaltaan maakuntien välisiä tuloeroja tasoittavat verot ja tulonsiirrot. (Mäki-Fränti 2016.)

Kuvio 2.

Tuloerot Suomessa tulojakauman alaosassa
Pienituloisuusaste (vasen ast.)
Tulosuhde 50/10 (oikea ast.)
%
10
9
8
7
6
5
4
3
2,2
2,1
2
1,9
1,8
1,7
1,6
1,5
1965
1975
1985
1995
2005
Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.
05.12.2016
eurojatalous.fi
33953

Kuvio 3.

Pienituloisuusaste

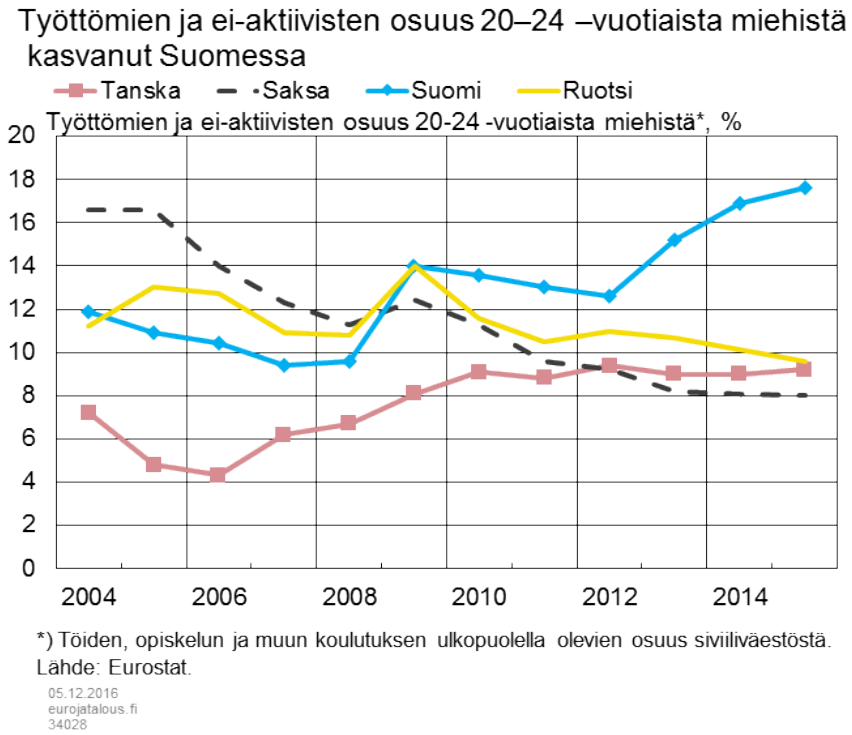
Gini-kertoimen lisäksi tuloeroja voidaan tarkastella mm. pienituloisuusasteen eli suhteellisen köyhyyden avulla. Tämä suure kertoo, kuinka suuri on se osuus kotitalouksista, joiden tulot ovat korkeintaan puolet mediaanikotitalouden tuloista. Se siis kuvaa tuloeroja tuloasteikon alaosassa. Tuloerot ovat viime vuosikymmeninä myös tämän mittarin avulla tarkasteltuna kasvaneet useissa kehittyneissä talouksissa – myös Suomessa ja Ruotsissa.[15] Tuloerot silti ovat tämänkin mittarin mukaan kansainvälisessä vertailussa vähäiset kaikissa Pohjoismaissa.

Pienituloisuusaste on siinä mielessä tärkeä tuloerojen mittari, että kun kotitalouden tulot ovat hyvin pienet väestön keskituloihin verrattuna, voivat mm. koulutusmahdollisuudet heikentyä. Cinganon (2014) havaintojen mukaan suuret tuloerot ovat OECD-maissa heikentäneet matalan koulutustason henkilöiden lasten koulutusta sekä määrällisesti että laadullisesti. Suomen koulutusjärjestelmän piirteiden voi kuitenkin olettaa rajoittavan tällaisia vaikutuksia moneen muuhun OECD-maahan verrattuna.

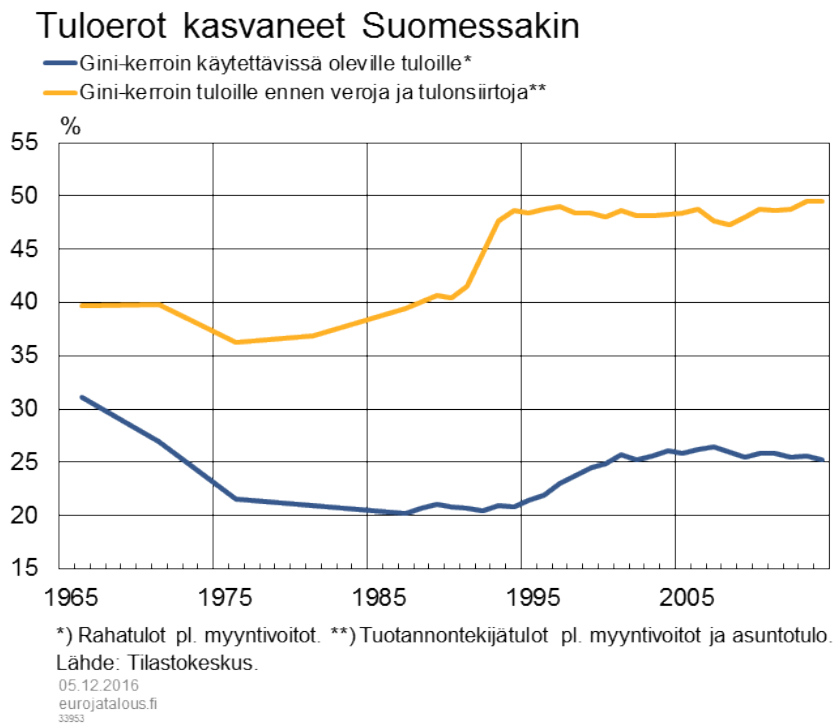
Tuloerot tulojakauman alaosassa kasvoivat Suomessa 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2008, minkä jälkeen ne ovat jonkin verran kaventuneet. Pienituloisuusasteen lisäksi niitä voidaan

tarkastella ns. 50/10-tulosuhteella (kuvio 4). Se on mediaanikotitalouden tulotaso verrattuna pienituloisimman tulokymmenyksen yläreunaan. Tämä yläreuna tarkoittaa niiden kotitalouksien tulotasoa, joita pienituloisempiin kuuluu pienituloisin 10 % kotitalouksista.

Kuvio 4.

Kuvio 5.

Työ suojaa Suomessa tehokkaasti pienituloisuudelta. Palkansaajista pienituloisiin kuuluu vain hyvin harva (kuvio 5). Pienituloisuus liittyy usein työttömyyteen.

Pienituloisuusastetta ja 50/10-tulosuhdetta tarkasteltaessa on huomattava, että ne kuvaavat suhteellisia tuloeroja eli tarkemmin sanottuna tulokehitystä suhteessa mediaanituloon. Kun mediaanitulo kasvaa, lisääntyy pienituloisuus, jos tulojakauman alaosassa tulot pysyvät ennallaan. Mediaanitulojen voimakas kasvu selittänee työttömien ja eläkeläisten pienituloisuusasteen nousua vuotta 2008 edeltävinä vuosina.

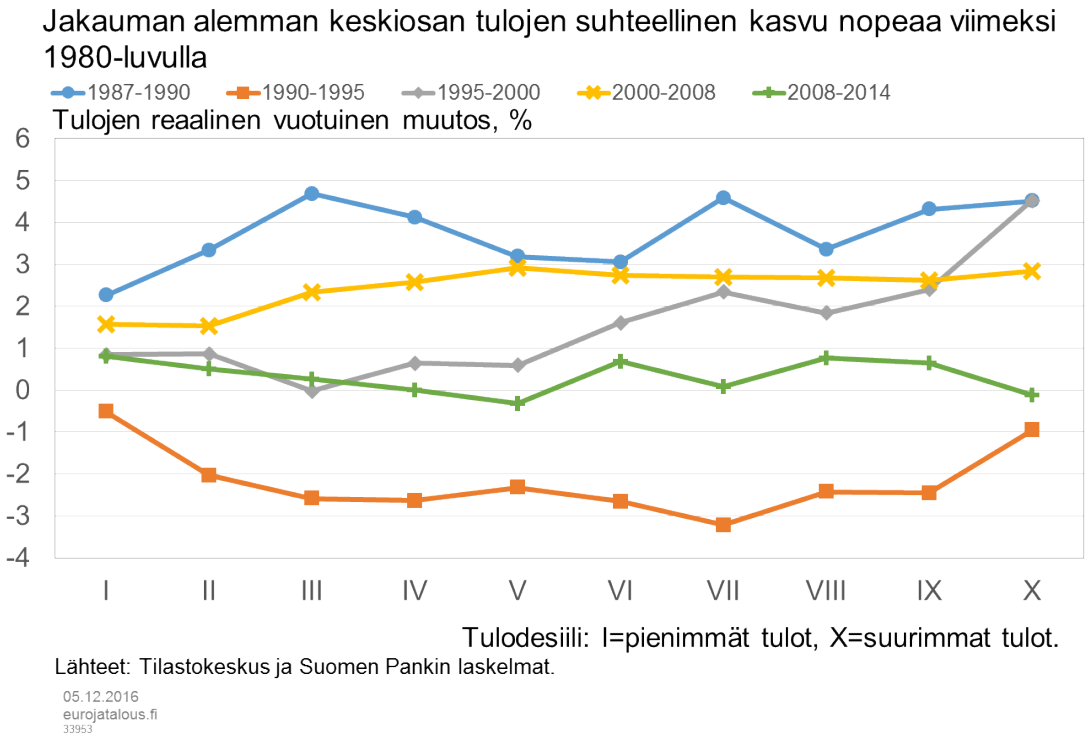
Suurituloisin 1 %

Gini-kertoimella mitattuun tuloerojen kasvuun on osaltaan vaikuttanut kaikkein suurituloisimpien tulo-osuuden kasvu. Suurituloisimman 1 prosentin osuus kotitalouksien yhteenlasketuista tuloista on viime vuosikymmeninä kasvanut useimmissa kehittyneissä talouksissa – myös Suomessa (kuvio 6). Tietoihin kaikkein suurituloisimpien tuloista liittyy tavallista enemmän epävarmuutta, mikä on syytä pitää mielessä tulkintoja tehtäessä.

Vaikka suurituloisimpien tulojen nopea kasvu voidaan yhteiskunnassa kokea epäoikeudenmukaiseksi, ei se välttämättä merkitse pienituloisempien absoluuttisen aseman heikkenemistä. Pienituloisten asemaa suurituloisten tulojen kasvu heikentää vain siinä määrin,

kuin se ei heijasta suurituloisen lisääntynyttä tuottavuutta vaan sitä, että he saavat osan sellaisista tuloista, jotka ovat aiemmin koituneet pienituloisemmille. Tämä on kiistalainen kysymys, johon palataan luvussa: Mukaan ottavan talouskasvun mahdollistava politiikka.

Kuvio 6.

Tuloerojen kasvun taustatekijät kehittyneissä talouksissa

Kehittyneissä talouksissa tapahtuneen tuloerojen kasvun taustalla on useita tekijöitä. Ehkä keskeisimpiä niistä ovat teknologinen kehitys ja globalisaatio. Nämä trendit ovat tuottaneet taloudellista hyvinvointia. Samalla ne ovat muuttaneet talouksien rakenteita niin, että tulojen kasvu ei ole kohdistunut kotitalouksiin tasaisesti.

Teknologinen kehitys vaikuttaa tulonjakoon monella tavalla. Yksi vaikutus on, että se voi lisätä tietynlaisen työvoiman kysyntää ja vähentää toisenlaisen. Viime vuosikymmeninä kehitys näyttää olleen sellaista, että korkeasti koulutettujen työntekijöiden kysyntä on kaiken kaikkiaan lisääntynyt suhteessa vähemmän koulutettuihin, mikä on osaltaan kasvattanut palkkahajontaa ja sitä kautta tuloeroja.[16]

Digitalisaatio ja internetin käytön laajeneminen näyttävät myös lisänneen ns. ”winner-take-all” –tilanteita eri markkinoilla.[17] Kun digitaalinen tuote on käytännössä ilmaiseksi monistettavissa ja jaettavissa jopa ympäri maailman, pieni määrä menestyneimpiä tuotteita voi valloittaa suurimman

osan markkinoista. Näiden tuotteiden valmistajien ja kehittäjien tulot voivat kasvaa hyvin suuriksi, mikä osaltaan lisää tuloeroja.

Tuloerojen kasvuun voinut vaikuttaa myös se, että vuosituhannen vaihteen jälkeen tuottavuuskasvun hyödyt ovat levinneet aiempaa suppeammalle joukolle yrityksiä.[18]Tuottavuuskasvu on ollut nopeinta niissä yrityksissä, jotka ovat jo valmiiksi hyvin tuottavia. Samalla työntekijöiden palkkakehitys on eriytynyt aiempaa enemmän yritysten välillä suhteessa palkkaeroihin yritysten sisällä. Tuottavuuskasvun yritysten välisen keskittymisen taustatekijöitä ei toistaiseksi tarkasti tunneta.

Globalisaatio voi sekin vaikuttaa tulonjakoon usealla tavalla. Tavarat, palvelut ja pääoma liikkuvat aiempaa helpommin eri puolille maailmaa. Kun samalla maailmantalouden piiriin on tullut paljon uutta työvoimaa Kiinasta ja muista nousevista talouksista, on monien tavaroiden ja palveluiden kansainvälisille markkinoille tullut uutta tuotantoa, mikä on laskenut niiden hintoja. Kun nousevien talouksien työvoima on pitkälti matalasti koulutettua, seurauksena on monessa tapauksessa ollut tuotannon väheneminen kehittyneissä talouksissa niillä kansainvälisen kaupan piirissä olevilla aloilla, jotka työllistävät paljon matalasti koulutettua työvoimaa.[19] Tämä on osaltaan kehittyneissä talouksissa vähentänyt työpaikkoja näillä aloilla ja kasvattanut palkkahajontaa.

Globalisaatio on johtanut myös siihen, että tuotantoprosessit ovat pilkkoutuneet maiden rajojen yli.[20] Riippumatta siitä, mistä tuotantoprosessia johdetaan, sen yksittäiset vaiheet sijoitetaan aiempaa herkemmin sinne, missä tuotanto on kustannusten puolesta edullista. Tämäkin on vähentänyt kehittyneissä talouksissa matalasti koulutetun, nousevien talouksien kanssa kilpailevan työvoiman kysyntää ja sen myötä kasvattanut palkkahajontaa.

Globalisaatio ja teknologinen kehitys ovat yhdessä johtaneet aiempaa enemmän myös monien keskituloisten ammattien aseman heikkenemiseen kehittyneissä talouksissa. Tietokoneet ja robotit ovat korvanneet rutiiniluonteista työtä tekeviä työntekijöitä, ja digitaalisessa muodossa tehtävää työtä voidaan helposti siirtää tehtäväksi nousevissa talouksissa silloinkin, kun tuotantoprosessin muut osat tehdään kehittyneissä talouksissa. Nämä muutostrendit ovat koskeneet sekä toimistotyötä että fyysistä teollisuustyötä tekeviä, monessa tapauksessa keskituloisiin kuuluvia ammattiryhmiä.

Monet matalapalkkaiset etenkin palvelutyötä tekevien ammattiryhmät eivät oleellisesti kohtaa kansainvälistä kilpailua. Näissä tehtävissä työvoiman kysyntä on voinut kehittyneissä talouksissa pysyä suhteellisen suotuisena. Samalla monet korkean tulotason tehtävät eivät ole rutiiniluonteisia sillä tavoin, että niiden tekijät voitaisiin laajamittaisesti korvata tietokoneilla,

roboteilla tai nousevien talouksien työvoimalla.

Tällaisten trendien seurauksena monien kehittyneiden talouksien työmarkkinoilla on tapahtunut ns. polarisoitumista.[21] Se tarkoittaa, että monissa keskituloisissa ammateissa työpaikkojen määrä on pienentynyt suhteessa pieni- ja suurituloisiin ammatteihin.

Työmarkkinoiden polarisoituminen ei välttämättä näy tulojaon tasaisuutta kuvaavassa Gini-kertoimessa. Se kuitenkin vaikuttaa eri väestöryhmien suhteelliseen taloudelliseen asemaan. Empiiristen tutkimusten mukaan monessa tapauksessa polarisoitumisen myötä työpaikkansa menettäneistä työttömyyteen tai aiempaa heikommin palkattuihin töihin päätyvät teollisuuden työntekijät sekä eri ammattiryhmissä suhteellisen matalasti koulutetut henkilöt.

Globalisaation ja teknologisen kehityksen lisäksi muutoksiin tulonjaossa vaikuttavat myös talouspolitiikassa tehtävät ratkaisut. Verojen ja tulonsiirtojen olemassaolo tyypillisesti tasaa tuloeroja. Useissa kehittyneissä talouksissa vero- ja/tai tulonsiirtojärjestelmiin on viime vuosikymmeninä tehty muutoksia, jotka ovat pienentäneet niiden tuloeroja tasaavia vaikutuksia.

Tulonjakoon vaikuttavat mm. yritysten ja suurituloisten kotitalouksien verotuksessa tapahtuvat muutokset. Kaikkein suurituloisimpiin kohdistuva tuloverotus on viime vuosikymmeninä keventynyt OECD-maissa keskimäärin, ja samoin on tapahtunut yritysten voittojen verotukselle.[22] Näitä muutoksia ei voi pitää globalisaatiosta ja teknologisesta kehityksestä tyystin riippumattomina tuloerojen kehityksen taustatekijöinä. Kun pääoman ja tulovirtojen liikkeet maiden rajojen yli ovat helpottuneet, on paine tällaisten verojen keventämisen suuntaan voinut kasvaa. Kuten edellä todettiin, Suomessa muutokset verotuksessa ja tulonsiirroissa kasvattivat kotitalouksien välisiä tuloeroja 1990-luvun jälkipuoliskolla.

Poliittisilla ratkaisuilla on ollut vaikutuksensa myös globalisaation ja teknologisen kehityksen taustalla. Tällaisiin ratkaisuihin kuuluvat kansainvälisen kaupan esteitä purkavat sopimukset. Kenties vielä tärkeämpiä ovat olleet ne nousevissa talouksissa – ehkä merkittävimmin Kiinassa – ja Itä-Euroopan maissa aikanaan tehdyt poliittiset ratkaisut, jotka ovat mahdollistaneet näiden maiden aiempaa suuremman osallistumisen kansainväliseen vaihdantaan.

Edellä mainittujen tuloeroja kasvattaneiden tekijöiden lisäksi kehittyneissä talouksissa on viime vuosikymmeninä koettu myös muutostrendejä, jotka ovat osaltaan tasanneet tulonjakoa. Korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on monessa tapauksessa kasvanut. Lisäksi naiset ovat aiempaa laajemmin osallistuneet työmarkkinoille. Nämä trendit ovat voineet rajoittaa tuloerojen kasvua, mutta eivät ole pystyneet estämään sitä.

Onko syytä odottaa, että tuloerojen kasvuun ja työmarkkinoiden polarisoitumiseen johtaneet

trendit jatkuvat? Pidemmän aikavälin kehityksen ennakoiminen on pitkälti arvailua. Globalisaation voi aivan viime vuosina nähdä ainakin siinä suhteessa hidastuneen, että maailmankaupan kehitys on ollut talouskasvuun nähden aiempaa vaimeampaa. Lisäksi on esitetty arvioita, joiden mukaan tuotantoa on joissain tapauksissa palautettu nousevista talouksista takaisin kehittyneisiin talouksiin. Teollisuuden työllisyyden kehitys on kuitenkin pysynyt viime vuosinakin kaiken kaikkiaan heikkona kehittyneissä talouksissa.

Globalisaation ja teknologisen kehityksen vaikutukset historian valossa

Kun käsitellään globalisaation ja teknologisen kehityksen yhteiskunnallisia vaikutuksia, on syytä huomata, että ne ovat vuosisatojen saatossa aiemminkin aiheuttaneet suuria muutoksia talouden rakenteissa herättäen huolta ja vastarintaa. Globalisaation ja teknologisen kehityksen aiempienkin aaltojen myötä työpaikkoja on menetetty ja kokonaisia ammattiryhmiä kadonnut. Ajan kuluessa on kuitenkin havaittu, että muutokset ovat samalla luoneet uusia mahdollisuuksia. Koko kansantalouden tasolla on päädytty aiempaa suurempaan taloudelliseen hyvinvointiin, eikä työttömyys ole ainakaan pysyvästi lisääntynyt.

Tällaiset muutokset saattavat silti – etenkin kun ne tapahtuvat nopeasti – pitkäaikaisesti heikentää suurtenkin väestöryhmien taloudellista asemaa. Taloustieteilijän vastaus on usein, että muutokset tulee sallia ja menetyksiä kärsiville voidaan suorittaa jonkinlaisia korvauksia, kun koko kansantalouden tulonmuodostus kasvaa. Käytännössä tallaisten korvausten järjestäminen ei kuitenkaan yleensä laajamittaisesti toteutune. Talouspolitiikassa on joka tapauksessa syytä pyrkiä sekä mahdollistamaan talouden sopeutuminen kitkatta olosuhteiden muutoksiin että pitämään huolta niistä, joiden tilanne muutosten myötä vaikeutuu. Näihin teemoihin palataan luvussa: Mukaan ottavan talouskasvun mahdollistava politiikka.

Teollisuustyö vähentynyt Suomessa jyrkästi

Suomen talous on kohdannut useita sellaisia häiriöitä ja rakenteellisia muutoksia, joita muissa kehittyneissä maissa ei ole koettu. Yhdessä yleisten kansainvälisten trendien kanssa ne ovat aiheuttaneet muutoksia eri väestöryhmien suhteellisiin taloudellisiin asemiin. Se, että tuloerojen muutokset ovat 2000-luvulla olleet Gini-kertoimella mitattuna vähäisiä, peittää alleen merkittäviä eroja eri väestöryhmien taloudellisen aseman kehityksessä.

Suomessa on koettu Nokian matkapuhelintuotannon nousu ja lasku, paperiteollisuuden merkityksen pieneneminen, kustannustason nousu kehittyneisiin kauppakumppanimaihin verrattuna, eurooppalaisittain poikkeuksellinen finanssipoliittinen elvytys vuoden 2008 jälkeen sekä viime vuosina myös Venäjän tuontikysynnän pieneneminen. Suomessa ei sen sijaan ole 2000-luvulla koettu rakentamisessa yhtä suurta nousua ja laskua kuin useissa muissa

kehittyneissä talouksissa.

Suomea kohdanneet häiriöt ovat viime vuosina vaikeuttaneet erityisesti vientiä ja teollisuutta. Teollisuuden työllisyys onkin Suomessa pienentynyt poikkeuksellisen paljon vuoden 2008 jälkeen, noin kaksi kertaa niin paljon kuin euroalueella keskimäärin. Teollisia työpaikkoja on menetetty laajasti teollisuuden eri aloilla. Samaan aikaan palvelualoilla työllisten yhteenlaskettu määrä on kasvanut.

Työllisyyskehityksen suuret erot toimialojen välillä ovat näkyneet sukupuolten välisissä eroissa. Miesten työllisyysaste on vuoden 2008 jälkeen laskenut ja työttömyysaste noussut suhteessa naisiin. Vuoden 2016 aikana miesten työllisyystilanne on kuitenkin nopeasti kohentunut suhteessa naisiin, minkä taustalla saattaa olla rakentamisen kääntyminen kasvuun.

Teollisuuden työpaikkojen vähenemisellä on ollut hyvin erilaisia vaikutuksia maan eri osissa. Suuremmissa kaupungeissa tai niiden läheisyydessä muiden toimialojen työllisyyden kasvu on tyypillisesti lieventänyt teollisuuden työpaikkojen vähenemisen vaikutusta seutukunnan kokonaistyöllisyyteen. Sen sijaan monilla muilla paikkakunnilla teollisuuden työpaikkojen menetyksillä on ollut suurempia kielteisiä seurauksia. (Kivistö 2016.)

Teollisuuden työpaikkojen vähenemisen myötä työllistymisen mahdollisuudet näyttävät heikentyneen erityisesti niiden työntekijöiden kohdalla, jotka ovat menettäneet työpaikkansa pienellä paikkakunnalla, kun suuri teollisuuslaitos on suljettu tai sen tuotantoa on merkittävästi supistettu. Työllistymisen edellytyksenä lienee tällaisessa tilanteessa usein asuinpaikan ja/tai ammatin vaihtaminen.

Suomessa ei ole systemaattisesti seurattu, mitä näille suuren teollisuuslaitoksen lopettamisen yhteydessä työpaikkansa menettäneille on myöhemmin tapahtunut. Joitakin yksittäisiä tapauksia koskevia selvityksiä on kuitenkin tehty. Niihin kuuluvat tehtaiden sulkemiset mm. Joensuussa, Voikkaalla, Haminassa, Kemijärvellä ja Kajaanissa.[23] Kyselytietojen mukaan näissä useissa tapauksissa noin vuoden kuluttua tehtaan lopettamisesta karkeasti ottaen puolet työpaikkansa menettäneistä oli löytänyt uuden työpaikan. Loput olivat työttöminä, eläkkeellä tai koulutuksessa. Erityisesti iäkkäämpien kohdalla uudelleentyöllistyminen oli vähäistä.

Edellä mainitut tehtaiden sulkemiset näyttävät johtaneen huonompiin työllistymismahdollisuuksiin kuin mikä keskimäärin on Suomessa tilanne yrityksen lopettaessa toimintansa tai tehdessä massairtisanomisia. Tämä keskiarvo on OECD:n tutkimuksen mukaan sellainen, että noin viisi kuudesta työpaikkansa menettäneestä työllistyy uudelleen vuoden sisällä.[24] OECD:n tutkimuksessa havaitaan, että ikääntyneet, vähemmän koulutetut ja teollisuuden palveluksessa olleet löytävät muita harvemmin uuden työpaikan vuoden sisällä

irtisanomisesta. (OECD 2016d).

Suomen työmarkkinoiden polarisoituminen

Kuten tyypillisesti muissakin kehittyneissä talouksissa työmarkkinat ovat Suomessa viime vuosikymmeninä polarisoituneet. Työpaikkojen määrä on vähentynyt monissa keskituloisiin luokiteltavissa ammateissa suhteessa työpaikkojen määrään monissa pieni- ja etenkin suurituloisissa ammateissa. Polarisaatiokehitys on jatkunut 2010-luvulla.[25]

Polarisoitumiskehityksen taustalla lienevät Suomessa osin samat trendit kuin muissakin kehittyneissä talouksissa eli teknologinen kehitys ja globalisaatio. Oma merkittävä vaikutuksensa näyttää olleen lisäksi niillä Suomen talouden erityistekijöillä, jotka ovat johtaneet teollisuuden työpaikkojen poikkeuksellisen suureen vähenemiseen vuoden 2008 jälkeen.

Suomessa työmarkkinoiden polarisoitumiskehitys on ainakin toistaiseksi näkynyt vain työpaikkojen määrässä. Toisin kuin eräissä muissa maissa, palkkapolarisaatiota ei Suomessa ole varsinaisesti havaittavissa. Keskipalkkaisilla palkkojen nousuvauhti on ollut hitaampaa kuin suuripalkkaisilla mutta nopeampaa kuin pienipalkkaisilla.[26]

Mihin supistuvien ammattiryhmien työntekijät päätyvät?

Mitä supistuvien ammattiryhmien työntekijöille on Suomessa tapahtunut? Tätä kysymystä on tarkasteltu kahdessa yksilökohtaisia tilastotietoja hyödyntävässä viimeaikaisessa tutkimuksessa.[27] Tarkasteluajanjaksona on käytetty vuosia 1995–2009. Työmarkkinoiden polaroitumiskehityksen myötä eniten supistuneet ammattiryhmät ovat olleet voittopuolisesti keskituloisia. Supistuvien ammattiryhmien edustajista moni on päätynyt työttömäksi tai muuten ei-työllisten ryhmään.

Eniten supistuneisiin ammattiryhmiin on kuulunut sekä teollisuuden työntekijöitä että toimistotyöntekijöitä. Näistä suhteellisen hyvin muihin tehtäviin ovat sijoittuneet toimistotyöntekijät. Teollisuuden työntekijät ovat sen sijaan suuremmassa määrin päätyneet työttömiksi tai matalapalkka-ammatteihin. Sijoittumiseen ovat vaikuttaneet kielteisesti korkea ikä ja vähäinen koulutus. Supistuneet ammattiryhmät voidaan jakaa kahteen laajaan ryhmään: rutiininomaisen fyysisen ja rutiininomaisen kognitiivisen työn tekijöihin. Näistä fyysisen työn tekijät ovat päätyneet huonompaan työmarkkina-asemaan kuin kognitiivisen työn tekijät.

Työttömien ja ei-aktiivisten nuorten osuus kasvanut kehittyneissä talouksissa vuoden 2008 jälkeen

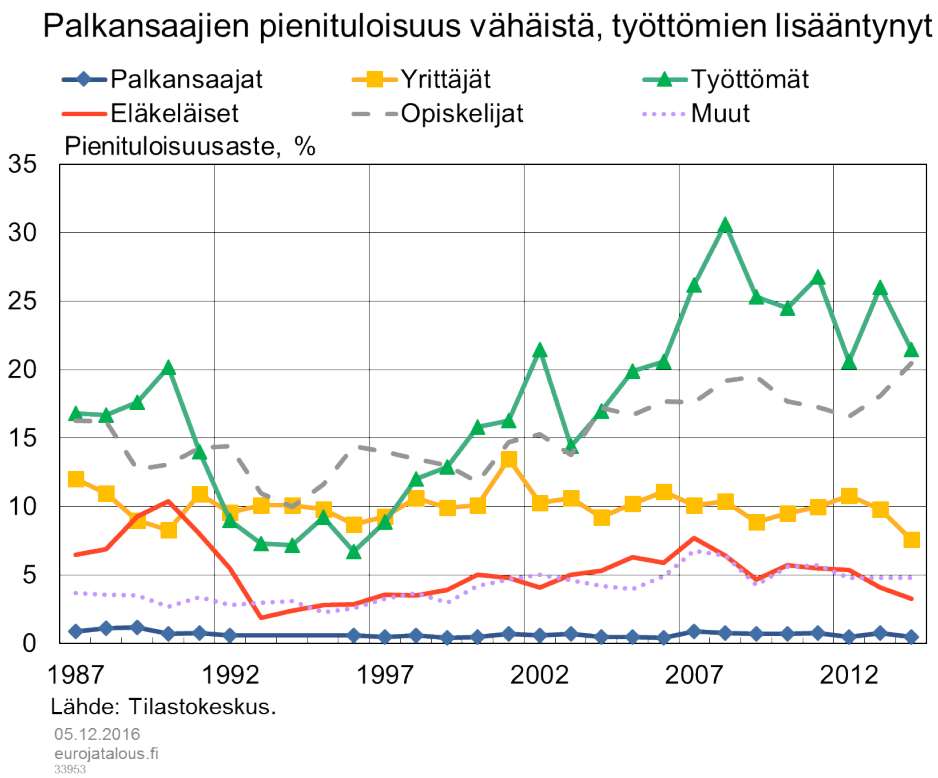
Kun talouskehitys on tavallista vaimeampaa, nuorten työllisyystilanne tyypillisesti heikkenee enemmän kuin muiden ikäryhmien. Näin on käynyt vuoden 2008 jälkeen useissa kehittyneissä talouksissa. Niiden 15–29 –vuotiaiden osuus, jotka ovat työelämän ja opiskelun ulkopuolella, on OECD-maissa keskimäärin kasvanut. Nyt se on lähellä 1990-luvun jälkipuoliskon tasoaan. Noin puolet näistä nuorista on työttömiä työnhakijoita ja loput kokonaan työmarkkinoiden sekä koulutusjärjestelmän ulkopuolella. (OECD 2016a.)

Työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien osuus nuorista on kasvanut myös Suomessa. Muihin kehittyneisiin talouksiin verrattuna heidän osuutensa on Suomessa keskitasoa. Naisten osalta se on pienempi kuin OECD-maissa keskimäärin mutta miesten osalta suurempi.

Oppisopimuskoulutus näyttää auttavan nuorten kiinnittymistä työelämään. Niissä OECD-maissa, joissa oppisopimuskoulutus on laajasti käytössä, työttömien ja ei-aktiivisten nuorten osuus on poikkeuksetta pieni. Suomessa oppisopimuskoulutuksessa olevien osuus nuorista on lähellä OECD-maiden keskiarvoa.

Vuoden 2012 jälkeen työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien nuorten osuus on Suomessa kasvanut, kun samanaikaisesti muissa kehittyneissä talouksissa näin ei yleensä ole tapahtunut. Erityisesti Suomessa on kasvanut työttömien ja ei-aktiivisten osuus 20–24 –vuotiaiden miesten keskuudessa (kuvio 7).

Kuvio 7.

Mukaan ottavan talouskasvun mahdollistava politiikka

Millainen talouspolitiikka luo edellytyksiä sellaiselle kestävälle talouskasvulle, johon ei liity jyrkän taloudellisen eriarvoisuuden ja näköalattomuuden lisääntymistä? Mm. OECD on esittänyt tästä arvioitaan, jotka keskittyvät koulutukseen, jatkuvaan oppimiseen, työllisyysasteen nostamiseen, verotuksen ja tulonsiirtojärjestelmän kehittämiseen, suotuisan ja tasavertaisen toimintaympäristön luomiseen yrityksille sekä metropolialueiden kehittämiseen ja muiden alueellisten näkökohtien huomioimiseen.[28] Kaiken kaikkiaan suositeltavaksi voidaan nähdä sellainen politiikka, joka parantaa laajasti osaamista, edesauttaa talouden sopeutumista muuttuviin olosuhteisiin ja pitää samalla huolen niistä yksilöistä, joiden tilanne muutosten myötä vaikeutuu merkittävästi.

Kun tällaisia politiikkaratkaisuja pohditaan, on syytä tuoda esiin, minkälaisia rooleja taloustieteilijä voi keskustelussa ottaa. Kun ajatellaan yhteiskunnan koheesiota edistäviä toimia ja vaikkapa ns. mahdollisuuksien tasa-arvon edistämistä, taloustieteen pohjalta voidaan pyrkiä päättelemään, mitkä keinot ovat näiden tavoitteiden saavuttamisessa tehokkaita. Taloustiede ei kuitenkaan voi yksin tarjota vastauksia siihen, kuinka tärkeitä nämä tavoitteet ovat. Tällaisiin kysymyksiin

vastaaminen edellyttää aina myös arvovalintoja.

Taloustieteellisen tiedon pohjalta voi pyrkiä päättelemään, minkälaisia vaikutuksia politiikkavaihtoehdoilla on taloudelliseen tehokkuuteen ja talouskasvun edellytyksiin. Kun tulonjakoon vaikuttavasta politiikasta puhutaan tästä näkökulmasta, joidenkin kysymysten kohdalla taloustieteilijät päätyvät keskenään hyvin erilaisiin johtopäätöksiin. Näihin kysymyksiin palataan tämän luvun lopussa.

Politiikkaratkaisut

Seuraavassa käydään lyhyesti läpi niitä talouspolitiikan keinoja, joiden voi suhteellisen ristiriidattomasti odottaa edesauttavan mukaan ottavaa talouskasvua.

Koulutuksen merkitys on keskeinen. Hyvin koulutettu väestö luo suotuisat edellytykset talouskasvulle ja sen hedelmien jakautumiselle laajasti kotitalouksille. Suomen peruskoulujärjestelmä tukee näiden tavoitteiden saavuttamista. Melko laajasti ekonomistien piirissä nähdään tärkeänä, että julkinen valta takaa kaikille mahdollisuuden korkeatasoisen koulutuksen hankkimiseen.

Työuran aikana tapahtuva koulutus ja muu oppiminen on oleellinen osa koulutusjärjestelmää. Tällaisen koulutuksen tarvetta kasvattaa taloudellisten olosuhteiden jatkuva muutos.

Tärkeä tekijä mahdollistamassa mukaan ottavaa kasvua on se, että työllisyysaste on korkea. Verotuksella, tulonsiirroilla ja julkisilla palveluilla on suuri merkitys mukaan ottavan talouskasvun edellytysten kannalta. Niiden tulee luoda hyvin toimiva turvaverkko ja samalla kannustaa ja tukea työelämään osallistumista. Ne ovat keskeisiä paitsi pitkän aikavälin työllisyysasteen kannalta myös sen kannalta, miten talous sopeutuu erilaisiin häiriöihin, jotka aiheuttavat muutoksia tuotantorakenteessa.

Työmarkkinainstituutioiden tulee niidenkin tukea työllisyyttä ja mahdollistaa talouden sopeutumisen jatkuvasti muuttuviin olosuhteisiin. Jos työmarkkinainstituutioiden toiminta on sellaista, että talouden häiriöt johtavat monien syrjäytymiseen työelämästä pitkäksi aikaa, ne lisäävät taloudellista eriarvoisuutta. Näihin työmarkkinoiden instituutioihin kuuluvat mm. työttömyysturva, palkanmuodostus ja aktiivisen työvoimapolitiikan toimet.

Myös asuntopolitiikka voi tukea talouden kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja edistää taloudellista tasa-arvoa. Asuntojen tarjonnan tulee voida vastata muutoksiin niiden kysynnässä. Lisäksi siellä, missä asuinalueet ovat voimakkaasti segregoituneet, julkiset panostukset infrastruktuuriin ja koulutukseen sekä liikkuvuuden mahdollistaminen matalan tulotason alueilla tukevat tasavertaisia mahdollisuuksia taloudelliseen aktiivisuuteen ja hyvinvointiin.

Kilpailua edistävä sääntelyn kehittäminen tukee sekin tyypillisesti talouden kasvuedellytyksiä ja kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin. Ratkaisujen tulee olla sellaisia, että mahdollistavat uusien yritysten tulemisen markkinoille ja tuottamattomien yritysten poistumisen. Se edesauttaa työn tuottavuuden kasvua tehostaen voimavarojen kohdentumista taloudessa ja lisäten innovointia. Samalla avautuu uusia mahdollisuuksia liiketoiminnan harjoittamiselle ja työpaikkojen syntymiselle etenkin silloin, kun työttömyys on tavallista suurempaa.

Tärkeä rooli talouden kyvyssä sopeutua muutoksiin kitkattomasti on rahoitusjärjestelmällä. Talouden voimavarat kohdistuvat oikein ja tarvittaessa uudelleen, kun rahoitusjärjestelmä toimii hyvin. Rahoitusjärjestelmän hyvä toimintakyky edesauttaa talouskasvua ja rahoituksen saatavuutta laajasti eri toimijoille.

Mukaan ottavaa talouskasvua tukee keskeisesti onnistunut suhdannepolitiikka. Kun raha- ja finanssipolitiikan keinoin hillitään voimakkaita lyhyen aikavälin vaihteluja talouskasvussa, pienenee riski mm. suhdannetyöttömyydestä ja sen muuttumisesta rakenteelliseksi. Finanssipolitiikan osalta onnistunut suhdanteiden säätely edellyttää julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Silloin, kun elvyttävä politiikka ei ole perusteltua, on tarpeen varautua tuleviin mahdollisiin elvytystarpeisiin julkista taloutta vahvistamalla.

Politiikkaratkaisut: Suomen erityispiirteitä

Minkälainen talouspolitiikka tukee Suomessa mukaan ottavaa talouskasvua? Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että edellä esitetyt näkökohdat ovat oleellisia myös Suomen osalta. Lisäksi on syytä ottaa huomioon maamme talouskehityksen ja talouden rakenteiden erityispiirteet.

Yksi erityispiirre on maan suuri koko ja pitkät välimatkat. Tämä korostaa asuntopolitiikan merkitystä. Kun talouden tuotantorakenne muuttuu, monen suomalaisen syrjäytyminen työelämästä voidaan estää mahdollistamalla muuttaminen toiselle paikkakunnalle töiden perässä. Tämä edellyttää, että asuntoja voidaan joustavasti rakentaa sinne, missä niille on kysyntää. Tilanne on Suomessa tässä suhteessa hyvin erilainen kuin tiheämmin asutuissa maissa.

Toisen erityispiirteen muodostaa viennin ja teollisuuden poikkeuksellisen suuri supistuminen vuoden 2008 jälkeen. Tähän osaltaan vaikuttaneen kustannuskilpailukyvyn heikkenemisen kääntäminen paranevaksi pienentää talouden rakenteiden nopeaan muutostarpeeseen liittyviä ongelmia.

Tärkeänä Suomen tapauksessa voidaan pitää myös työmarkkinainstituutioiden kehittämistä siihen suuntaan, että ne eivät estä talouden välttämätöntä sopeutumista olosuhteiden muuttuessa. Yhdessä koulutusjärjestelmän kanssa työttömyysturvan, palkanmuodostuksen ja aktiivisen

työvoimapolitiikan tulee mahdollistaa ammatillinen liikkuvuus. Myös verotus- ja tulonsiirtojärjestelmän muokkaaminen tuloloukkuja pienentävään suuntaan on tärkeä tavoite. Palkkatulot suojaavat Suomessa tehokkaasti pienituloisuudelta, kuten kuviosta 6 havaittiin.

Yksi merkittävä eriarvoistumisen ja näköalattomuuden lisääntymisen uhka koskee nuorten siirtymistä opinnoista töihin. Luvussa 2 tuotiin esiin, että Suomessa työelämän ja koulutuksen ulkopuolella on suurempi osuus nuorista miehistä kuin OECD-maissa keskimäärin. Muiden politiikkatoimien lisäksi tämä ongelmaa voisi olla mahdollista lieventää kehittämällä oppisopimuskoulutusjärjestelmää hyödyntämällä parhaita kansainvälisiä kokemuksia.

Onko syytä lisätä tulojen uudelleenjakoa?

Tukevatko mukaan ottavaa talouskasvua myös sellaiset politiikkaratkaisut, joiden ensisijainen tarkoitus on tulojen uudelleenjako? Tästä on esitetty erilaisia käsityksiä.

Yhden näkemyksen mukaan tuloeroja on viime vuosikymmeninä osaltaan kasvattanut suurituloisille aiempaa laajemmin koituvat ”ansiottomat tulot” (rent). Ansiottomia tuloja voi taloudessa muodostua monopolivoiman, tarpeettomasti taloudellista toimintaa rajoittavan sääntelyn, erilaisten diskriminoivien käytäntöjen ja instituutioiden sekä epäsymmetrisen informaation takia.[29] Näkemyksen mukaan näitä ansiottomia tuloja on aiempaa enemmän koitunut suurituloisille. Yhtenä syynä on pidetty sitä, että nousevista talouksista tuleva kilpailu on heikentänyt työn neuvotteluvoimaa pääomaa vastaan monilla aloilla.[30] Työn neuvotteluvoimaa voi yleisemminkin nähdä pienentäneen työntekijöiden järjestäytymisasteen aleneminen, joka näyttää osin liittyneen teollisuuden työllisyysosuuden trendin omaiseen pienenemiseen.

Tämän näkemysten mukaan edellä mainittuja talouden vääristymiä voidaan korjata mm. kiristämällä suurituloisten verotusta, kohentamalla sosiaaliturvaa, parantamalla työtekijöiden järjestäytymisen edellytyksiä ja nostamalla vähimmäispalkkoja. Tällaisten toimien nähdään parantavan talouden tehokkuutta ja siten myös taloudellista hyvinvointia.

Vastakkaisen näkemyksen mukaan tuotannontekijätulot määräytyvät pääsääntöisesti niiden rajatuottavuuden mukaan.[31] Tällöin hyvätuloisten tulo-osuuden kasvu johtuu siitä, että he tuottavat aiempaa suuremman osuuden talouden hyvinvoinnista. Samalla pääoman määrän lisääntyminen johtaa vähitellen työn tuottavuuden kasvuun ja palkkojen nousuun.

Sikäli kuin taloudessa on ansiottomia tuloja (rent), ne liittyvät tämän näkemyksen mukaan tarpeettomaan sääntelyyn, julkisen vallan interventioihin, ja mahdollisesti ammattiliittojen monopolivoimaan. Tällöin suositeltavat politiikkaratkaisut ovat jotakuinkin päinvastaisia kuin edelliset tulojen uudelleenjaon tarvetta korostavat.

Tällaisen näkemyksen mukaan tuloerojen kasvu ei sinänsä ole ongelma, joskin se voi heijastaa vaikkapa sellaisia ongelmia kuin pienituloisten syrjäytymistä ja sosiaalista ahdinkoa. Näihin ongelmiin ei voida onnistuneesti vastata tulojen uudelleenjakoa kasvattamalla.

Kumpi edellä esitetystä kahdesta näkemyksestä on paremmin perusteltu, vai onko totuus jossain niiden välissä? Tähän kysymykseen voidaan periaatteessa yrittää hakea vastausta empiirisestä tutkimuksesta. Ainakaan toistaiseksi yksioikoista vastausta ei kuitenkaan ole tarjolla.[32]

Lähteet

Andrews, D., Criscuolo, C. ja Gal, P. (2016): The Global Productivity Slowdown, Technology Divergence and Public Policy: A Firm Level Perspective. Hutchins Center Working Paper 24. Brookings Institute.

Asplund, R., Kauhanen, A. ja Vanhala, P. (2015): Ammattirakenteet muuttuvat – Mihin työntekijät päätyvät ja miksi? Taloustieto Oy.

Autor, D., Dorn, D. ja Hanson, G. (2015): Untangling Trade and Technology: Evidence from Local Labour Markets. The Economic Journal 125 (May), 621-646.

Autor, D., Lawrence, H., Katz, F and Kearney, M. (2006): The Polarization of the U.S. Labor Market. American Economic Review Papers and Proceedings, 96 (2): 189-194.

Baldwin, R. (2006): Globalisation: The Great Unbundling(s). 20.9.2006. Valtioneuvoston kanslia. http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/ctei/shared/CTEI/Baldwin/Publications/Chapters/Globalization/Baldwin_06-09-20.pdf. Viitattu 30.11.2016.

Brynjolsson, E. ja McAfee, A. (2014): The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W. W. Norton & Company.

Böckerman ja Vainionmäki (2014): Kutistuuko keskiluokka Suomessa? Talous ja yhteiskunta 1/2014, 40–47.

Cingano, F. (2014): Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth. OECD Social, Employment and Migration Working Papers 163.

Cochrane, J. (2015): Why and How We Care about Inequality. Teoksessa Inequality & Economic Policy. Hoover Institution Press, 147–158.

Francese, M., Mulas ja Granados C. (2015): Functional income distribution and its role in explaining inequality. Working Paper 15/244, IMF.

Goldin, C. ja Katz, L. (1998.): The Origins of Technology-Skill Complementarity. The Quarterly Journal of Economics, 113 (3): 693-732.

Goos, M. ja Manning, A. (2007): Lousy and Lovely Jobs: The Rising Polarization of Work in Britain. The Review of Economics and Statistics, Vol. 89(1), 118-133.

Haavio, M. (2014): Tuloerojen kaventaminen voi olla tie kasvuun. www.eurojatalous.fi/fi/2015/artikkelit/tuloerojen-kaventaminen-voi-olla-tie-kasvuun/. Viitattu 30.11.2016.

Herr, H. ja Ruoff, B. (2014): Wage Dispersion As Key Factor For Changing Personal Income Distribution. Journal of Self-Governance and Management Economics, Vol 2(3), 28–71.

ILO (2015): Income Inequality and Labour Income Share in G20 Countries: Trends, Impacts and Causes. ILO, IMF, OECD and World Bank. Report prepared for the G20 Labour and Employment Ministers Meeting and Joint Meeting with the G20 Finance Ministers, Ankara, Turkey, 3-4 September 2015.

Jolkkonen, A. ja Kurvinen, A. (2009): Joustavuus ja turvallisuus irtisanomistilanteessa – Tapaustutkimus Perlos Oyj:n tuotannon lopettamisesta Joensuun seudulla. Tiivistelmä tuloksista. www.uef.fi/web/tetu/tiivistelma-tuloksista. Viitattu 30.11.2016.

Kivistö, J. (2016): Suomen rakennemuutos alueiden näkökulmasta. www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/suomen-rakennemuutos-alueiden-nakokulmasta/. Viitattu 30.11.2016.

Keeley, B. (2015): Income Inequality. The Gap between Rich and Poor. OECD Insights.

Kärkkäinen, O. (2016): Kenen talkoot? Talouspolitiikan tulonjakovaikutuksia 2011–2017. Julkaisematon esitysmateriaali. http://www.slideshare.net/ollika/kenen-talkoot-talouspolitiikan-tulonjakovaikutuksia-20112017. Viitattu 30.11.2016.

Maczulskij, T. ja Kauhanen, M. (2016): Työmarkkinoiden polarisaatio ja työvoiman liikkuvuus – mihin rutiininomaista työtä tekevät työntekijät päätyvät? Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2016, 284–296.

Mankiw, G. (2013): Defending the One Percent. Journal of Economic Perspectives, Vol. 27, No 3, 21–34.

Murtin, F. ja d'Ercole, M. (2015): Household wealth inequality across OECD countries: new OECD evidence. OECD Statistics Brief No. 21.

Mäki-Fränti, P. (2016): Alueelliset tuloerot Suomessa 2016. www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/alueelliset-tuloerot-suomessa-2016/. Viitattu 30.11.2016.

Niemelä, M., Ruonavaara, H., Härkönen, J., Haataja, A., Verho, J., Kallio, J., Moisio, P., Blomgren, J., Martikainen, J., Kangas, O., Blomberg, H. (2015): Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana. Tilannekuvaraportti 2015. Suomen Akatemia.

Näätänen, A. (2010): Paperimiehestä lähihoitajaksi. Lakkautettujen sellu- ja paperitehtaiden työntekijöiden työurien kehitys Haminassa, Kemijärvellä ja Kajaanissa. Tutkimustieto 2/2010. SAK.

Obstbaum, M. ja Vanhala, J. (2016): Polarisaatio Suomen työmarkkinoilla. Muistio 5.12.2016. www.suomenpankki.fi. Viitattu 5.12.2016.

OECD (2014): Focus on Top Incomes and Taxation in OECD Countries: Was the crisis a game changer? OECD Publishing.

OECD (2015): In It Together: Why Less Inequality Benefits All. OECD Publishing.

OECD (2016a): Society at a Glance 2016: OECD Social Indicators. OECD Publishing.

OECD (2016b): OECD Factbook 2015–2016. Economic, Environmental and Social Statistics. OECD Publishing.

OECD (2016c): The Productivity-Inclusiveness Nexus. OECD Publishing.

OECD (2016d): Back to Work: Finland: Improving the Re-employment Prospects of Displaced Workers. OECD Publishing.

Ostry, J., Berg, A. ja Tsangarides, C. (2014): Redistribution, Inequality and Growth. IMF Staff Discussion Note 14/02.

Pajarinen, M., Rouvinen, P. ja Ylä-Anttila, P. (2012): Kenelle arvoketju hymyilee? Koneteollisuus globaalissa kilpailussa. Taloustieto Oy (Sitra 297).

Piketty, T. (2014): Capital in the Twenty-First Century. Harvard University Press.

Putila, S., Mamia, T. ja Kytömäki, T. (2010): Voikkaalta irtisanottujen työmarkkinatilanteet vuosi tehtaan lakkauttamisen jälkeen. Luku 4 teoksessa Melin, H. ja Mamia, T. (toim.): Tapaus Voikkaa. Teollisuusyhteisö murroksessa. Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisuja. 4.

Riihelä, M., Sullström, R., Tuomala, M. (2016): Keille talouskasvun hedelmät ovat menneet Suomessa viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana? T&Y-blogi. Viitattu 30.11.2016.

Rotko, T., Palosuo, H., Sihto, M., Husman, P. (2010): Paperitehtaan varjossa. Kajaanin paperitehtaan lakkauttamisen ja siihen liittyvien tukitoimien terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointi.

Raportti 27/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Stiglitz, J. (2016): Joseph Stiglitz Says Standard Economics Is Wrong. Inequality and Unearned Income Kills the Economy. http://evonomics.com/joseph-stiglitz-inequality-unearned-income/. Viitattu 26.10.2016.

Tilastokeskus (2015a): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Väestöryhmittäisen tuloerot 2013, 2 Käytettävissä oleva rahatulo keskimäärin 37 700 euroa. www.stat.fi/til/tjt/2013/03/tjt_2013_03_2015-04-02_kat_002_fi.html. Viitattu 26.10.2016.

Tilastokeskus (2015b): Kotitalouksien varallisuus [verkkojulkaisu]. ISSN=2242-3214. 2013, 1. Puolella kotitalouksista nettovarallisuutta yli 110 000 euroa vuonna 2013. www.stat.fi/til/vtutk/2013/vtutk_2013_2015-04-01_kat_001_fi.html. Viitattu 30.11.2016.

Tilastokeskus (2015c): Tulonjaon kokonaistilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-3279. Tuloerot 2014, 3. Tulonsiirtojen tuloeroja tasaava vaikutus kasvanut viime vuosina. www.stat.fi/til/tjkt/2014/02/tjkt_2014_02_2015-12-18_kat_003_fi.html. Viitattu 25.10.2016.

Tilastokeskus (2016): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Tulot, asuminen ja asumismenot 2014, 4. Tuloerojen muutos Suomessa pitkällä aikavälillä. www.stat.fi/til/tjt/2014/04/tjt_2014_04_2016-05-25_kat_004_fi.html. Viitattu 25.10.2016.

Viitteet

1. Tämä muistio perustuu keskusteluihin Juhana Hukkisen, Juha Kilposen, Jarkko Kivistön, Samu Kurrin, Petri Mäki-Fräntin, Meri Obstbaumin, Pertti Pylkkösen, Lauri Vilmin, Juuso Vanhalan ja Jukka Vauhkosen kanssa. Kiitän heitä. Virheet ovat minun. Muistiossa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa. ↑
2. Cingano (2014). Ostry ym. (2014). ↑
3. Haavio (2014). ↑
4. Gini-kerroin on tulonjakautumisen tasa-arvoisuuden mittari. Se kuvaa tuloeroja keskitetysti talouden kaikkien kotitalouksien välillä. Mitä suurempi on Gini-kerroin, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet. Raja-arvoja ovat 0 ja 1. Jos kaikkien tulot ovat yhtä suuret, Gini-kerroin saa arvon 0. Jos taas yksi henkilö saa kaiken tulon, Gini-kertoimen arvo on 1. ↑
5. OECD (2015). ↑
6. OECD (2016a). ↑
7. ILO (2015), Francese ym. (2015). ↑
8. OECD:n tilastot sekä Herr ja Ruoff (2014). ↑
9. Tilastokeskus (2015a). ↑

10. Tilastokeskus (2016). ↑
11. Niemelä ym. (2015). Riihelä ym. (2016). ↑
12. Tilastokeskus (2015c). Kärkkäinen (2016). ↑
13. Tilastokeskus (2015b). ↑
14. Piketty (2014). Murtin ja d'Ercole (2015). ↑
15. OECD (2016b, 57). ↑
16. Mm. Goldin ja Katz (1998). ↑
17. Mm. Brynjolfsson ja McAfee (2014). ↑
18. Andrews ym. (2016). ↑
19. Mm. Baldwin (2006), Autor ym. (2015). ↑
20. Mm. Pajarinen ym. (2012). ↑
21. Mm. Goos ja Manning (2007), Autor ym. (2006). ↑
22. OECD (2014). ↑
23. Jolkkonen ja Kurvinen (2009). Näätänen (2010). Putila ym. (2010). Rotko ym. (2010). ↑
24. OECD rajaa tarkastelunsa vähintään 10 henkeä työllistäviin yrityksiin ja 20–64 –vuotiaisiin työntekijöihin, jotka ehtivät olla samassa työssä vähintään vuoden. ↑
25. Obstbaum ja Vanhala (2016). ↑
26. Böckerman ja Vainionmäki (2014, 42). ↑
27. Asplund ym. (2015). Maczulsskij ja Kauhanen (2016). ↑
28. Keeley (2015). OECD (2016c). ↑
29. Monopolivoima ei aina tuota ansiottomia tuloja. Monopolivoima voi seurata myös innovaatioista ja aineettomien oikeuksien perustellusta suojasta. Tällaisessa tapauksessa monopolivoima voi väliaikaisesti tuottaa ”ansaittua” etua. ↑
30. Stiglitz (2016). ↑
31. Cochrane (2015). ↑
32. Mankiw (2013). ↑

Asiasanat

globalisaatio, pienituloisuus, teollisuustyö, tuloerot, tulonjako